

ИСТОЧНИКИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Шангина Л. О главном празднике страны краткою/ Зеркало недели. №32 (560), суббота, 20-26 августа 2005г. Стр.1
2. Краткий политический словарь/ Абаренков В.П., Аверкин А.Г., Агешин Ю.А. и др.; Сост. И общ. Ред. Л.А. О니кова, Н.В. Шишлина. –4-е изд., доп. _ М.: Политиздат, 1987. – 509 с.
3. Мыслители Греции. От мифа к логике: Сочинения. – М.: ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс, Харьков: Изд-во Фолио, 1999.- 832с. (Серия «Антология мысли»).
4. Конституция Украины – Харьков: Фолио, 2004.- 48С.
5. Ю.Гончар, О. Устенко. Олігархія. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.2/ Редкол.:...С.В. Мочерний (відп.ред) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000 -864с.
6. Глазунов В.В. Философы античности о феномене олигархии. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Випуск №16 / Збірник наукових праць; ЗДІА; - Запоріжжя; 2004; Стр. 61-69.
7. Глазунов В.В. Экономико-политическая составляющая современной украинской олигархии: особенности, условия зарождения и развития. Культурологічний вісник/Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини. Випуск 12; - Запоріжжя; 2004; Стр. 93-97.

Ю.М. ДМИТРИЄНКО

ПАРАДИГМА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Актуальність. Сьогодення складного становлення України як суб'єкта світового права вимагає активного відношення як до національного, так й до міжнародного правового буття, має визначальні характеристики у процесуальному здійсненні права як правової свідомості, що має пріоритетними світові джерела. В цьому відношенні правова свідомість як актуальна форма держави та державотворення спроможна істинно висвітлити реальні процеси соціологічного здійснення правових рефлексій з глибокої давнини до сьогодення. Зазначена проблема безпосередньо пов'язана з важливим практичним напрямком зовнішньої політики України, націленої на українське самовизначення у світі, а також з державною програмою Київського національного університету ім. Т.Шевченка “Розбудова державності України 1996-2005 рр.” та ін. Аналогічних або подібних досліджень автору у вітчизняній та іноземній літературі знайти не вдалось, а у зв'язку з тим, що, не дивлячись на близькі тематичні дослідження автора, проблема визначення цілісної парадигми української правової свідомості не була розв'язана, - завданням статті є окреслення типових властивостей української правової свідомості, створюючих цілісну функціональну парадигму норм статичного права, створюючи її ідейно-світоглядну парадигму як нормативну форму постперехідного державотворення.

Проведені дослідження надають можливість визначити ті характерні властивості української правосвідомості, яка є девіантною, що є типовими у параметрах української національної та правової ідіоми за її формулою [Див. 1, 2].

Викладемо їх тезово:

- За умов домінування у історичному формуванні правосвідомості ментальних орієнтирів світопізнання та нормотворення остання спроможна створювати неформальну, неопозитивну, нелінійну, особистісну спадкоємність як розвитково пріоритетну.

- Будь-яка ідеологія покладається у основу штучного розвитку правової свідомості як процесуального права.

- За умов домінування у історичному формуванні правосвідомості ідеологічних орієнтирів світопізнання та нормотворення остання спроможна створювати формальну, позитивну, лінійну, неособистісну спадкоємність правової свідомості.

- Напрямок природного розвитку правової свідомості визначає пріоритетний розвиток ментальних прав первинних суб'єктів правосвідомості над ідеологічними правами вторинних.

- Неприродне нерівномірне збільшення ідеологічних прав вторинних суб'єктів правосвідомості над ментальними правами первинних, створює неприродну дисасиметрію ідеологічних прав вторинних суб'єктів правосвідомості над ментальними правами первинних.

- У нелінійних функціях правосвідомості здійснюється дія другого закону термодинаміки, за яким у природі чинного права за умов його перехідного розвитку існує світоглядна дистанційна асиметрія права та закону як домінанта ментальних прав первинних суб'єктів правосвідомості (фізичних осіб) над ідеологічними правами вторинних суб'єктів правосвідомості (юридичних осіб).

- Функціональна можливість асиметрії права і закону створювати відповідну опозицію закону до права як опозицію ідеологічних прав вторинних суб'єктів правосвідомості до ментальних прав первинних суб'єктів правосвідомості.

- Для ефективного проведення актуальних досліджень правової свідомості доцільним використовувати нові поняття та терміни: правовий стан; спадкоємність правової свідомості; неформальна спадкоємність правової свідомості; формальна спадкоємність правової свідомості; цикли соціальної активності правової свідомості: кризовий – девіантна правосвідомість, низький, середній, високий; цикли соціальної активності спадкоємності правової свідомості: кризовий – девіантна правосвідомість, низький, середній, високий; первинні суб'єкти правосвідомості (фізичні особи); вторинні суб'єкти правосвідомості (юридичні особи); ентропія правосвідомості; стохастизація правосвідомості та ін. Так широкою, філософсько-методологічною основою для визначення таких термінів є: 1) наша ідентифікація національної самосвідомості та її спадкоємності (вітчизняної етнотрадиції) первинною, родовою правовою природою, яка є фундаментом творення вторинної правової природи – правосвідомості та її спадкоємності, де правосвідомість та спадкоємність правової свідомості є підструктуро-підсистемами національної самосвідомості та спадкоємності національної самосвідомості; неформальна спадкоємність правової свідомості; формальна спадкоємність правової свідомості; цикли соціальної активності правової свідомості: кризовий – девіантна правосвідомість, низький, середній, високий; цикли соціальної активності спадкоємності правової свідомості: кризовий, низький, середній, високий; первинні суб'єкти правосвідомості (фізичні особи-соціальні спільності-суспільство-суспільні інститути та інституції, а також природні умови існування фізичних осіб), що створюються за умов домінування у історичному формуванні правосвідомості ментальних орієнтирів світопізнання та нормотворення – як первинні суб'єкти первинної родової правової природи; вторинні суб'єкти правосвідомості (юридичні особи-владні юридичні особи-держава-державні інститути та інституції, а також неприродні, штучні умови існування юридичних осіб), що створюються за умов домінування у історичному формуванні правосвідомості ідеологічних орієнтирів світопізнання та нормотворення, є утвореннями другої, вторинної видової правової природи [Див. 3, с. 22] градація людських союзів за політичною ознакою В.О. Ключевського, який розподіляє людські союзи на природні та штучні або первинні та вторинні, похідні від перших. До первинних, природних союзів В.О. Ключевський відносить людину як фізичну особу, сім'ю, род – розвиток сім'ї на засадах загального кровного походження, трибу – союз родів як клан, коліно, плем'я. До вторинних, похідних від первинних, В.О. Ключевський відносить державу та церкву. Дослідник вбачав основну різницю між ним у тому, що природні союзи засновуються на інстинкті, неусвідомленому початку, а штучні союзи вперше з'являються тільки після того, коли вони виникли у свідомості. Ключевський пов'язує існування вторинних, штучних союзів необхідністю підтримки загального блага, побудованого цілковито на ідеологічній основі, а природні, з існуванням первинних союзів – необхідністю підтримки єдності, побудованій, фактично, на ментальній основі [Див. 4, с. 10-14]; 3) теоретична позиція В.М. Трубникова стосовно об'єкта злочинів. Так останній розподіляє правові об'єкти на первинні, що виникають у сфері суспільних відносин “людини-соціальної спільності-суспільства” або у сфері “соціальної оболонки”, та вторинні, що знаходяться всередині соціальної оболонки, тобто державі як результати життєдіяльності соціальної оболонки [Див. 5, с. 81-87]; 4) юридична ідентифікація поняття владна або юридична ієрархія. Так первинним суб'єктам правосвідомості притаманна владна ієрархічна

їх організація за зовнішньою горизонтальною побудовою та горизонтальними, структурними або структурно-системними правовими зв'язками на ґрунті правової моралі, з нестрогою організацією типово юридичної підлеглості, наявність неформального керівництва: прадід (прабабка) – дід (бабка) – батько (мати) – син (донька) – внук (внучка) – правнук (правнучка). Вторинним, за думками М.О. Потебенька, В.С. Гончаренка, притаманна владна ієрархічність в середині організації зв'язків по вертикалі між верхніми, верхніми та нижніми ланками [Див. 6, с.205], організація системних та системно-структурних правових зв'язків на ґрунті юридичної (неморальної) правової норми, наявність загального формального керівництва [Див. 7, с.101], організація такої юридичної субординації, коли ієрархічна системна або системо-структурна організація вторинних суб'єктів полягає, за М.І. Баженовим, у строгій підпорядкованості окремих структурних частин юридичній організації єдиному центру, з обов'язковістю рішень, прийнятих вторинними суб'єктами для всіх інших, в першу чергу, первинних суб'єктів правосвідомості [Див. 8, с. 205]; 5) вільна наявність громадської безпеки для первинних суб'єктів правосвідомості, що забезпечується непримусово, в силу моральних принципів існування, коли громадська безпека не є традиційно можливим об'єктом злочинів, та можлива наявність громадської небезпеки для вторинних суб'єктів правосвідомості, коли громадська безпека стає традиційно можливим об'єктом злочинів, при чому безпека "як в побутовому, так і в науковому розумінні оцінюється як визначений факт, як щось цінне і досяжне, створюване первинними суб'єктами правосвідомості, як певна цінна характеристика предмета. Іншими словами, безпека є певною потребою і благом..., громадська безпека виступає як загальне благо, безпека для всіх, загальна цінність, що відповідає інтересам суспільства й усіх громадян" [Див. 9, с. 3].

- Можливість правосвідомості мати різні цикли соціальної активності: високий, середній, низький, кризовий.

- Наявність у правосвідомості спадкоємності правосвідомості з відповідними циклами соціальної активності: високий, середній, низький, кризовий.

- Наявність кризового циклу правової свідомості позначає у позитивному праві процеси деструктивного становлення деструктивних нормативних і ненормативних формотворень, що поступово призводять до системних кризових явищ в активному правотворенні.

- Кризовий цикл соціальної активності правосвідомості позитивним правом ані термінологічно, ані статично, ані соціологічно, ані будь-як не ідентифікується як такий правовий, що існує у чинному праві реально, має на це стійкі типові правові причини та створює відповідні типові правові наслідки.

- Кризовий цикл соціальної активності ідентифікується та легітимізується у методологічно-правовій площині як філософсько-правовій та синергетичній як девіантна правосвідомості, що може бути як лінійно, так й нелінійно опосередкована та структурована.

- Наявність спадкоємності правової свідомості позначає здійснення найголовнішої функції правосвідомості – функції прямих норм чинної Конституції.

- Конституція будь-якої країни є статично ідентифікованим, легалізованим, легітимізованим, ментально-ідеологічно структурованим, з історичною домінантою ментального опосередкування конкретно-історичним циклом спадкоємності правової свідомості.

- За умов домінанти ментальної структурації конкретно-історичного змісту Конституції – маємо природну, як правило, функціональну Конституції країни, побудовану на неформальній спадкоємності правосвідомості, коли соціальна активність правосвідомості має некризовий цикл соціальної активності, що вимагає лише конкретно-історичних поправок, не пов'язаних з принциповою зміною її структури.

- За умов домінанти ідеологічної структурації – маємо таку Конституцію, побудовану за ідеологічно опосередкованими закономірностями формальної, позитивної, лінійної спадкоємності правосвідомості, коли правосвідомість має кризовий цикл соціальної активності, з наявним браком механізму ідентифікації істинної природи правової реальності як такої, яка вимагає в першу чергу постійних принципів структурних змін, лише потім – непринципових поправок системного, конкретно-історичного змісту.

- Для первинних суб'єктів правосвідомості (фізичних осіб) характерний більше такий тип правових рефлексій дійсності як правової свідомості, що має первинною гносеологією, онтологією, логікою та історією моральну, ментально структуровану основу з далекої давнини нелінійних, непозитивних ідейно-світоглядних рефлексій дійсності пізнання як права (А.А. Козловський), а для вторинних суб'єктів правосвідомості (юридичних осіб) характерний більше тип правових рефлексій дійсності як законодавча свідомість або законосвідомість, маюча вторинною гносеологією, онтологією, логікою та історією штучну, ідеологічну основу з далекої давнини лінійних, типово характерну тільки позитивним ідейно-світоглядним рефлексіям дійсності лише вузького правового позитивного пізнання як законопізнання, що може, за різних складних розвиткових випадків, не мати жодного відношення до широкого, методологічно структурованого пізнання як істинного права.

- Природа ментальної структурації змісту спадкоємності правової свідомості та самої правової свідомості визначається функціональною властивістю та методичним характером зворотного зв'язку у спадкоємності правової свідомості та самої правової свідомості з правовою реальністю у двох площинах, широкої та вузької. У широкій площині: коли він є, то це скоріш ментальна опосередкованість, коли його нема, або його владно ігнорують, то це ідеологічна опосередкованість. У вузькій площині: коли зв'язок є, то він може бути або позитивним, або негативним. Коли зв'язок позитивний, скоріш існує ментальна структурованість правових рефлексій, коли негативний – скоріш існує їх ідеологічна структурованість або опосередкованість. До позитивних зворотних зв'язків відносимо завчасно виявлену оптимальну задовільність масовими первинними суб'єктами правосвідомості (фізичними особами) соціально-правовими процесами, їх станом, станом чинного законодавства, що характеризується соціальною, релігійною та культурною злагодою у суспільстві, зменшенням злочинів, збільшенням тривалості життя людини, покращення пенсійного забезпечення, коли людина не вбачає у реальному буденному житті загрози для існування, коли людина пишається за країну, де вона мешкає, коли у державі переважають не процеси еміграції людських ресурсів за межі країни, а процеси їх імміграції у країну. У такій державі є такі світові стандарти буття, на які дорівнюються інші держави. У методологічно-правовому відношенні, за теорією правової свідомості, та за структурно-системним підходом, у правовій свідомості як форми держави процеси структурного формотворення домінують над процесами системного змістотворення, тобто структурні елементи правосвідомості (правова конфігурація, законодавче поле, спадкоємність правової свідомості, будь-яке формове просторове відношення між системними елементами, реалізоване як стійка правова норма у спадкоємності правосвідомості та ін.) мають більшу функціональну активність, ніж системні елементи правосвідомості (правова ідея, ідіома, традиція, цикл соціальної активності правосвідомості, будь-яке змістовне часове відношення між структурними елементами у конкретно-історичному циклі соціальної активності правосвідомості та ін.). У такий спосіб висвітлена природна розвиткова світоглядна дистанційна асиметрія права і закону як асиметрія ментально структурованих прав первинних суб'єктів правосвідомості (фізичних осіб) з ідеологічно структурованими правами вторинних суб'єктів правосвідомості (юридичних осіб), як пріоритет ментальних прав суб'єктів правосвідомості над ідеологічними правами. В свою чергу, світоглядна дистанційна асиметрія права і закону породжує відповідну опозицію закону до права як опозицію ідеологічно структурованих прав вторинних суб'єктів правосвідомості до ментально структурованих прав вторинних. Опозиція закону до права, як правило, за перехідних, кризових правових епох, за зразком тоталітарних і посттоталітарних, розв'язується у відповідних циклах соціальної активності законосвідомості вторинних суб'єктів правосвідомості, соціальна активність яких зворотно пропорційна соціальної активності правосвідомості первинних суб'єктів правосвідомості: чим вищий цикл соціальної активності правосвідомості, тим нижчий цикл соціальної активності правосвідомості. Тобто, законосвідомість має також відповідні цикли соціальної активності: високий, середній, низький, кризовий. Правосвідомість має при цьому: кризовий, низький, середній, високий цикл соціальної активності. У процесуальній площині рефлексивного нормотворення також виявляється опозиція циклів соціальної активності

законосвідомості з циклами соціальної активності правосвідомості: високий цикл соціальної активності правосвідомості – кризовий цикл соціальної активності правосвідомості; середній цикл соціальної активності правосвідомості – низький цикл соціальної активності правосвідомості; низький цикл соціальної активності правосвідомості – середній цикл соціальної активності правосвідомості, кризовий цикл соціальної активності правосвідомості – високий цикл соціальної активності правосвідомості. Лише у громадянському суспільстві як природному соціальному субстраті правової держави право умовно наслідують споріднені з правосвідомістю тотожні цикли соціальної активності, але на межі, за правилом “золотої середини”, приблизно середнього циклу соціальної активності правосвідомості та правосвідомості, з незначною або значною домінантою середнього циклу соціальної активності правосвідомості.

- Наявність для кожного конкретно-історичного циклу соціальної активності спадкоємності правосвідомості та правової свідомості відповідної формули правової та національної свідомості.

- За формулами національної та правової ідіоми ідентифікується спадкоємність правової свідомості існуючою тільки тоді, коли здійснюється у повному обсязі найголовніша функція української правосвідомості – функція безпосередньої прямої норми або норми прямої дії української Конституції, а за умов її відсутності – правові норми історичних часів революційних подій, історичних часів національно-визвольних воєн, правові норми українських національно-державних утворень, які існували раніше за певних конкретно-історичних часів, а також правові норми будь-яких важливих історичних подій, що, у чинному правовому полі колишніх державно-політичних утворень, цивілізованими засобами, у тому числі засобами збройної боротьби підвищували цикл соціальної активності україноцентричної складової в формулі української національної та правової ідіоми, тобто підвищували відсоток їх національно-ментальної щільності на наступний історичний період становлення української держави та державності. З інших умов спадкоємності української правосвідомості не було, у тому числі з кризовим та, частково, низьким циклом соціальної активності правосвідомості. За умов буденної правосвідомості спадкоємність правової свідомості ідентифікується у збереженні національних, культурних, мовних та інших стійких побутових традицій, що утворюють ядро національного образу української буття як матеріального архетипу світової української цивілізації.

- За формулами української національної та правової ідіоми (за відсотками національно-ментальної щільності україноцентричної складової) визначаємо цикли соціальної активності правосвідомості: високий цикл соціальної активності – від 75 до 100 %, середній – від 50 до 75 %, низький – від 25 до 50 %, кризовий – від 0 до 25 %.

- За формулами української національної та правової ідіоми (за відсотками національно-ментальної щільності інших різнонаціональноцентричних складових) аналогічно визначаємо відповідні цикли соціальної активності правосвідомості: високий цикл соціальної активності – від 75 до 100 %, середній – від 50 до 75 %, низький – від 25 до 50 %, кризовий – від 0 до 25 %.

- За формулами української національної та правової ідіоми визначений полінаціональний їх склад, який має європейськоцентричну, азіатськоцентричну, російськоцентричну та україноцентричну ідейно-світоглядну розвиткову зорієнтованість, ідентифіковану та легітимізовану у європейськоцентричній, азіатськоцентричній, російськоцентричній та україноцентричній складовій пропорції або різноджерельній складовій української правової та національної ідіоми.

- Правосвідомість в позитивній правовій науці та позитивному праві має буденну та теоретичну форму.

- Правосвідомість в позитивному праві та позитивній правовій науці має два взаємодоповнюваних компонента: правову психологію та правову ідеологію. Правова психологія пріоритетно характерна для домінанти ментально структурованих процесів формування актуальних правових рефлексій як рефлексій правової свідомості; правова ідеологія пріоритетно характерна для домінанти ідеологічно структурованих процесів формування актуальних правових рефлексій як рефлексій законодавчої свідомості.

- Міру знеціненої правової енергії ідентифікуємо неправовою ентропією, яка характерна для некризових циклів соціальної активності правосвідомості: високого, середнього, низького. Говорячи про знецінення правової енергії тієї чи іншої правової традиції як підструктуро-підсистеми вітчизняної етнотрадиції (правової свідомості), маємо на увазі різке або поступове зниження відсотків національно-ментальної щільності україноцентричної складової пропорції в формулі української правової ідіоми в контексті інших, традиційно характерних складових української правової ідіоми: європейськоцентричної, азіатськоцентричної та російськоцентричної, але за рахунок відповідного збільшення національно-ментальної щільності будь-якої різноментальноцентричної складової пропорції. Для кризового циклу соціальної активності правосвідомості або девіантної правосвідомості, навпаки, характерна правова ентропія або міра знецінення неправової енергії або різке чи поступове збільшення національно-ментальної щільності україноцентричної складової пропорції в формулі української правової ідіоми за рахунок відповідного зменшення національно-ментальної щільності іншонаціональних складових української правової ідіоми. Враховуючи чотирьохелементний характер української правової ідіоми введена нами синергетична закономірність: чим вище національно-ментальна щільність україноцентричної складової пропорції, тим менше національно-ментальна щільність інших.

- Відносно кризового циклу соціальної активності правосвідомості або девіантної правосвідомості збільшення правової ентропії як збільшення рівня знецінення неправової енергії або збільшення кризового циклу соціальної активності національно-ментальної щільності україноцентричної складової пропорції в українській правовій ідіомі: чим більше рівень національно-ментальної щільності україноцентричної складової пропорції, тим більше буде правова ентропія як збільшена міра знеціненої неправової енергії, а разом з тим – збільшена водночас й правова енергія національно-ментальної щільності україноцентричної складової пропорції в формулі української правової ідіоми.

- Правова свідомість може мати відносну та абсолютну самостійність. Відносна самостійність властива позитивній правосвідомості, що має некризові цикли соціальної активності. Абсолютна самостійність притаманна правосвідомості, що має кризовий цикл соціальної активності або девіантній правосвідомості на межі та під час зміни циклу соціальної активності правосвідомості, зокрема кризового циклу соціальної активності правосвідомості або девіантної правосвідомості. Відносна самостійність правосвідомості характерна більш традиційному суспільству з міцною правовою традицією, абсолютна, – перш за все, перехідному, кризовому, нетрадиційному суспільству зі слабкою правовою традицією.

- Відносна та абсолютна самостійність правосвідомості та девіантної правосвідомості співвідноситься з циклами соціальної активності таким чином: абсолютна притаманна кризовому та частково, високому циклу соціальної активності правосвідомості та існує на межі зміни та під час зміни циклу соціальної активності правосвідомості. Відносна самостійність правосвідомості може розвиватися за висхідними циклами збільшення соціальної активності правосвідомості у абсолютну, абсолютна самостійність правосвідомості може деградаційно розвиватися за несхідними циклами соціальної активності правосвідомості у відносну. Соціологічними та статистичними показниками абсолютної самостійності правосвідомості є зміна владного політико-правового режиму, сам момент цієї зміни, революції, зміна та сам момент зміни Конституцій у тій чи іншій державі, повстання, озброєна боротьба за національне визволення, найважливіші зміни внутрішньої та зовнішньої державної політики, зміна форм власності, національної мови та ін.

- Правосвідомість має наявні лінійні, позитивні та приховані, нелінійні властивості, характеристики, функції та перспективи. Лінійні властивості, характеристики, функції та перспективи правосвідомості досліджуються у лінійній позитивній правовій науці, нелінійні – у правовій методології, філософії права та синергетиці права та правосвідомості.

- При дослідженні істинної природи української правосвідомості найбільш придатні новітні активні методології дослідження: синергетична методологія або структурна методологія української правосвідомості як форми українського державотворення та

української держави; при аналізі системи правосвідомості є доцільним використовувати методологію трансцендентального синтетичного (синтезного) філософування або активну системну методологію дослідження. При дослідженні складних тривалих історичних процесів формування української правосвідомості як форми українського державотворення слід враховувати доцільність тієї чи іншої методології дослідження, у тому числі комплексної та міждисциплінарної, системно-структурної та ін.

- Правова свідомість має специфічну природу та джерела походження, які не співпадають з природою та джерелами походження законосвідомості, а звідси – правосвідомість як процесуальна форма статичного права не співпадає з законосвідомістю як процесуальною формою статичного закону. Для вивчення історичного становлення змісту процесуального українського права є найважливішими джерела не статичного, а соціологічного права: не традиційні збірки законів, різних нормативно-правових актів та ін., а зразки різних перехідних форм законів, нормативно-правових актів, перехідних Конституцій та ін., у тому числі усна законотворчість, правовий епос, ненормативна правова, історико-правова література, що була видана, перш за все, за перехідних, або “осьових” часів історико-правового становлення української спільноти у світі.

- При визначенні конкретно-історичного циклу соціальної активності правосвідомості як відповідного рівня соціальної активності державотворення виходимо з того, що соціальна активність структурних елементів правової свідомості ідентифікує, легалізує та легітимізує соціальну активність системних, тобто форма просторових структурних елементів правосвідомості визначає зміст часових системних елементів правосвідомості як принцип цивілізованого формування, розвитку та удосконалення правової свідомості як форми державотворення, державності та держави, а не навпаки. У нетрадиційних суспільствах та у перехідних державах за зразками посттоталітарних здійснюється зміна розв'язкового пріоритету правових рефлексій з системних елементів у бік структурних.

- За умов традиційного суспільства з міцною правовою традицією структурні елементи правосвідомості мають більшу функціональну активність, що надає можливість завчасно формувати активну функціональну архітектуру системних як системних елементів актуального державотворення. Відносно структурних та системних елементів правосвідомості та їх джерел: природно структурні елементи, їх джерела є концептом, першопричиною системних, їх джерел, а системні елементи, їх джерела є корелятом, першонаслідком структурних елементів та їх джерел.

- За умов нетрадиційного суспільства, за зразком тоталітарного та посттоталітарного, зі слабкою правовою традицією системні елементи правосвідомості мають більшу функціональну активність, що в принципі не дає можливості створювати **оптимальну функціональну** структурну форму методологічно-нормативної архітектури структурних елементів правосвідомості як структурних елементів актуального державотворення. Прикладом доміанти системних елементів слугують зразки повної або неповної відсутності узгодженості між різними гілками влади, наявність “добрих” законів та їх повна чи часткова нефункціональність, наявність у суспільстві та державі лише вузько функціональної законосвідомості вторинних суб'єктів правосвідомості та ідеологічно структурованої їх волі у формі ідеологічного механізму та апарату пропаганди та агітації для того, щоб первинні суб'єкти правосвідомості вважали їх законосвідомістю правосвідомістю, закон – правом та ін. Відносно структурних та системних елементів правосвідомості та їх джерел: неприродно системні елементи, їх джерела є концептом, причиною структурних, їх джерел, а структурні елементи – корелятом, наслідком системних елементів та їх джерел.

- При визначенні тих чи інших закономірностей формування за різних конкретно-історичних часів розв'язкової пріоритетної специфіки правової свідомості найбільший ефект надає синергетична методологія аналізу та синтезу поліаспектних правових рефлексій як рефлексій правової свідомості. Синергетична методологія надає можливість оперативно виявити ті конкретно-історичні синергетичні закони (закономірності) трансформації правосвідомості, які є найголовнішими, найпріоритетнішими та найістотнішими константами виявлення нами налаштованих конкретно-історичних періодів формування правової

свідомості як періодів формування домінанти структурних елементів (вони мають кризовий цикл соціальної активності), водночас домінанти системних елементів (мають високий цикл соціальної активності) правосвідомості, права та правової традиції, яскравим показником чого є динамічні, активні часи воєн та боротьби за національне визволення українського народу від іноземних загарбників, повстання, а також будь-які перехідні часи становлення нової української держави та державності, ментально опосередковані або структуровані. Звідси синергетичні закони (закономірності) конкретно-історичної трансформації правової свідомості визначені як найголовніші, найпріоритетніші перехідні та постперехідні, за зразками будь-яких перехідних, осьових часів, тоталітарних та посттоталітарних, структурні закономірності української правосвідомості за часів її тоталітарної та посттоталітарної трансформації як форми перехідного та постперехідного українського державотворення та української держави. Синергетичні закони (закономірності) є найголовнішими законами (закономірностями) нелінійного розвитку перехідного, системно кризового права, правосвідомості, суспільства, держави).

- Визначений закон (системні елементи правосвідомості) корелятом, наслідком права (структурних елементів правосвідомості), а право - концептом, причиною закону, тобто законосвідомість є корелятом права, а правосвідомість – концептом, тобто основою законосвідомості, а звідси джерела права є концептами джерел закону, а джерела закону є корелятами джерел права.

- Конституція держави за позитивною правовою наукою та позитивним правом є статичною, формальною спадкоємністю конкретно-історичного циклу соціальної активності правової свідомості як концептуальною, ідейно-світоглядною формою правосвідомості, тобто конституція держави є позитивною лінеаризацією нелінійних змістів правосвідомості.

- Соціологічною неформальною спадкоємністю конкретно-історичного циклу соціальної активності правової свідомості є синергетичне середовище правової культури, створююче духовні та матеріальні артефакти правової свідомості як конкретно-історичного процесуального права: підзаконні нормативно-правові акти, нормативно-правова література, особливо перехідні підзаконні нормативно-правові акти та перехідна нормативно-правова література, правова психологія та правова ідеологія як процесуально-динамічні змісти концептуальної форми правосвідомості, тобто за позитивним правом різнолінійні, системно нелінеаризовані змісти правосвідомості є нелінійними формами законів, що не є правовими з точки зору позитивного права і позитивної правової науки.

- При позитивній лінеаризації правової свідомості, тобто приведенні нелінійного змісту правосвідомості у її лінійну форму безпосередня лінеаризація має істинними джерелами ментально опосередковані структурні та системні елементи правосвідомості, ідейно-світоглядно співвіднесені з національно-ментальною щільністю різнонаціональних складових пропорцій української правової ідіоми, а також з функціональною домінантою тієї чи іншої складової пропорції в формулі української правової ідіоми. При цьому треба також враховувати пряму чи приховану дію еволюційних синергетичних “законів збереження” ментально структурованої, позитивної правової енергії та пряму чи приховану дію історичних позитивних, ідеологічно опосередкованих або структурованих “законів повернення” або законів розсіювання негативної правової енергії правосвідомості та права, у тому числі й деякі пріоритетні вектори дії за деякий конкретно-історичний час неюридичних об’єктивних природних законів родової правової форми за часів, як правило, тимчасового перехідного, кризового та системно-кризового правостановлення, коли поновлюється, поповнюється або створюється нова парадигма ментального ідейно-неюридичного, концептного світоглядного світопізнання як природного права, коли юридичні закони як природні стають неголовними природними законами видової правової форми, вторинної, наслідкової природи у перехідному суспільстві та перехідній державі.

- При виясненні конкретно-історичної специфіки формальної, ідеологічно опосередкованої та неформальної, ментально структурованої спадкоємності правової свідомості, як й визначенні самої форми спадкоємності - формальної та неформальної, набуває істотного значення будь-яка нова зовнішня правова форма впливу на внутрішню,

ментально структуровану ідею, ідіому, традицію, яку ми розглядаємо як родову правову природу; мається на увазі збільшення в формулі української правової ідіоми національно-ментальної щільності іншоментальних складових за рахунок зменшення національно-ментальної щільності україноцентричної складової пропорції в формулі української правової ідіоми. Цю нову зовнішню форму впливу родової правової природи (нові, ідейно-світоглядно засвоєні неукраїноментальні правові зв'язки, нові правові ідеї, нові просторові формові відношення та ін.) ідентифікуємо головними, гносеологічними кроками оцінки української правової внутрішньої та зовнішньої політики, начальним мірилом та початковим елементом цивілізаційно озвнищеного правотворення, законоосмислення та нормозастосування. Така процедура ідейно-світоглядного засвоєння чужих, іншоментальних праворефлексивних цінностей, традицій, реалій та перспектив є свідченням слабкості тієї чи іншої вітчизняної правової традиції, ідеї, ідіоми та розв'язкової перспективи, коли існує брак правової методології, криза методичного інструментарію розв'язання активних тактико-стратегічних потреб і вимог нагального втручання в перехідні, кризові розв'язкові ситуації правосвідомості з метою попередження негативного впливу деструктивного стану правової реальності на правову свідомість та правову культуру. За таких випадків **домінантною є модель нелінійних неопозитивних, світоглядно структурованих правозмін.**

- При виявленні конкретно-історичної специфіки структурно-системних елементів, перетворень, доміанти системних і структурних елементів використовуємо принцип дієвості творення, легалізації та виявлення соціальної активності структурно-системних елементів та перетворень: чим вище функціональна активність ти чи інших елементів, тим більше вони є функціональними, тим більше вони є пріоритетними. У традиційних суспільствах і державах є пріоритетними структурні елементи, у нетрадиційних - системні елементи правосвідомості. Домінанту структурних елементів правосвідомості (високий цикл соціальної активності правосвідомості) ідентифікуємо функціональною методологічно-правовою доміантною та константою структурного формотворення правових рефлексій перехідного, системно кризового суспільства як соціального субстрату відповідної перехідної держави, доміанту системних елементів правосвідомості – методично-правовою доміантною та константою системного змістоворення правових рефлексій неперехідного традиційного суспільства як соціального субстрату правової держави. Звідси: у перехідних, системно кризових суспільствах і державах домінують методологічно-правові доміанти та константи структурного формотворення правової свідомості (кризовий цикл соціальної активності правосвідомості), у традиційних суспільствах як твердих соціальних субстатів типової правової держави домінують методично-правові доміанти системного змістоворення правосвідомості (некризовий цикл соціальної активності правосвідомості).

- Правосвідомість, що має кризовий цикл соціальної активності або девіантна правосвідомість будь-коли здатна значно випереджувати у ідейно-світоглядному відношенні наявний, **методологічно ідентифікований**, але методично не розв'язаний конкретно-історичний цикл соціальної активності як спадкоємності правосвідомості, так й самої правосвідомості, тобто вона, як типово правоналаштоване, ментально структуроване ядро правових рефлексій за типових перехідних, системно кризових часів спроможна радикально структуротворчо оптимізувати, за синергетичними закономірностями (законами) системну природу статичного права. Правосвідомість, що не має кризового циклу соціальної активності, має здатність до значного відставання від наявного, **позитивно ідентифікованого**, конкретно-історичного циклу соціальної активності як спадкоємності, так й самої правосвідомості, тобто вона, як типово нетрансгресивна, немаргінально- правоналаштоване, системно стійке, ідеологічно штучно структуроване ядро правових рефлексій за типових перехідних, системно кризових часів не спроможна радикально структуротворчо оптимізувати системну природу права в зв'язку з тим, що має доміантною не структурну, а системну частину, не структурні, а системні елементи. **Здатність оптимізації за перехідних часів мають тільки просторові, структурні елементи правосвідомості.**

- Визначені правозаконодавчі протиріччя, колізії, антагонізми та патології головними причинами девіацій правосвідомості.

- До нелінійних якостей правосвідомості відносимо прямі та непрямі атипові детермінанти праворефлексивного розвитку, які показують, що сучасний правовий процес як правосвідомість здійснюється не лише за конкретним основним законом – конституцією як філософсько-правовим твором, який визначає методологічно-правову концепцію правового розвитку, але й за іншими, в першу чергу, неюридичними законами, що є родовими правовими законами та визначають еволюцію юридичних законів, ментально структуровану природу їх становлення.

- Модернізаційна здатність правосвідомості, що має кризовий цикл соціальної активності або девіантна правосвідомість як типово нелінійно правоналаштована правосвідомість виявляється у можливості зміни кризового циклу на некризовий, що є неможливим у позитивній правосвідомості з некризовими циклами соціальної активності.

- Визначений найголовніший критерій зміни (показника зміни) кризового циклу соціальної активності правосвідомості на некризовий: поступове збільшення рівня соціальності чинної нормативно-правової бази або формування пріоритету соціальної політики, коли буттєві цінності, ментальні права та перспективи первинних суб'єктів правосвідомості все більше та більше набувають пріоритетного значення для вирівнювання тоталітарної та посттоталітарної дисасиметрії ментальних прав первинних та ідеологічних прав вторинних суб'єктів правосвідомості, з неправомірною домінантою ідеологічних прав вторинних суб'єктів правосвідомості.

- Маргінально-правові норми як акти девіантної правосвідомості є подвійними, маргінально-праворефлексивними орієнтирами найближчої зміни кризового циклу соціальної активності правосвідомості. За правилом піраміди правової енергії – через 7-17 (у середньому 15) % часо-просторової зміни національно-ментальної щільності пріоритетного складового елементу в формулі української правової ідіоми, тобто після зміни пріоритетної функції домінантного складового елементу у пропорції української правової ідіоми, інерційна пріоритетність функції старого домінантного складового елементу ідіоми буде залишатися у межах від 7 до 17 відсотків як загальна пріоритетна функція старої правової ідіоми, не дивлячись на те, що в новій правовій ідіомі пріоритетною функцією ідіоми є функція зовсім іншого складового елементу. Внаслідок чого виникають розвиткові правові, праворефлексивні та правоусвідомлені колізії, протиріччя, антагонізми, патології, кризи – природні активні першоджерела девіацій правосвідомості або девіантної правосвідомості. Зміна принципової функції пріоритетного елементу у пропорції правової ідіоми відбувається, як правило, за часів перехідного, воєнного, революційного, національно-визвольного, “осьового” розвитку, системно кризового за власною природою. В статистичному відношенні системно кризова природа правової свідомості виявляється у різкому збільшенні злочинів, непрогнозованих порушень трудової дисципліни та ін. Пик кількості злочинів є піком кризового розвитку девіантної правосвідомості – є піком можливої зміни кризового циклу правосвідомості, коли активні дії первинних суб'єктів правосвідомості призводять до зміни режиму політичної влади.

- Українська правосвідомість як правосвідомість нетрадиційного суспільства за зразком посттоталітарного, на відміну від правосвідомостей сталих традиційних суспільств має історично пріоритетними здавна нетрадиційні перспективи та трансформації, які домінантно визначають відповідні вектори нелінійних трансформацій правосвідомості як девіації позитивних правових рефлексій, що існують у площині неопозитивної методології – методології трансцендентального синтезного (синтетичного) філософування, методології виявлення нелінійних закономірностей трансформації девіантної правосвідомості за нелінійними синергетичними закономірностями (законами) перехідного пізнання як права (А.А. Козловський), де позитивна методологія правопізнання є лише її методикою.

- Феномен ментальності та правової ментальності ідентифікується універсальною природною передумовою, першоосновою та першоодиноцею створення принципоутворювальних можливостей природного нормотворення або норми права у світоглядному правовимірі світового і вітчизняного праворуху функціональним засобом перехідного актотворення правосвідомості, формуючого відповідну норму права.

- Визначального значення для швидкості дивергенції рівня стійкості-нестійкості правової системи (рівень стійкості правової системи тотожній відповідному циклу соціальної активності правосвідомості) має стійкість правової традиції, яка завжди має ментально структуровану природну сутність. Рівень правової стійкості української правової традиції, як й будь-якої іншої, визначається відсотками національно-ментальної щільності україноцентричної складової пропорції у формулі української правової ідіоми, а також пріоритетно зорієнтованими у розвитковому відношенні іншими складовими пропорціями, їх національно-ментальною щільністю, які додатково визначають різні опозиційні вектори руху правової традиції, з якими треба рахуватись.

- Для класифікації та визначення природної істинної сутності будь-яких законів (чи є вони правові, чи ні) доцільним використовувати принцип ментального наповнення змісту норм статичного права (за національно-ментальними складовими пропорціями в формулі української правової ідіоми – статичним змістом правосвідомості) – як пріоритетний вектор творення достатніх властивостей норм статичного права та як історично пріоритетних, ідейно істинних за конкретно-історичною природою, яке остаточно завершено еволюціонує у конкретно-національну форму закону, на той час, для класифікації та визначення феномена права достатнім є використовувати необхідні нормативні ідейно-світоглядні якості тієї чи іншої правової традиції, у основі якої знаходиться ментально структуровані властивості правового усвідомлення національної-правової ідіоми (за духовними та матеріальними артефактами правової культури: рівень правової духовності, рівень світової цивілізованості вітчизняних правових норм, функціональна дієвість Конституції, підзаконних актів ті ін.).

- Правосвідомість, що має кризовий цикл соціальної активності або девіантна правосвідомість є стійко правоналаштованим явищем та найтипівішим стохастичним явищем соціальної природи перехідного правобуття водночас, - спроможна оптимально та істинно перебудовуватися тільки на ментальних засадах, критеріях і принципах нормотворення, нормозастосування та правозастосування (стійка національно-правова культура, національна мова процесуального права, національна мова судового справовиробництва, наявність функціональних правових традицій та ін.) як природно істинних.

- Нелінійна модель розвитку притаманна правосвідомості з кризовим циклом соціальної активності, коли методологія позитивного права, історично детермінованого, не узгоджується зі спадкоємністю правової свідомості, яка, трансгресивно розвиваючись за функціонально пріоритетною синергетичною методологією та закономірностями (законами), нелінійно збільшує власні функціональні параметри, можливості та перспективи як нові нелінійні параметри, можливості та перспективи лінійної функцій правової свідомості, що у площині позитивної правової методології ідентифікуються як правові антагонізми, патології, конфлікти, кризи, колізії та ін.

Висновок. Запропонована парадигма української правосвідомості, висвітлюючи суттєві, конкретно-історичні її властивості, надає можливість визначити їх різноаспектні параметри статистично та соціологічно засобами комп'ютерного моделювання у кожному видимому історичному періоді адміністративно-територіального формування активних правових рефлексій української дійсності, створюючих усталені риси правової свідомості як ідейно-світоглядного ядра останніх.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрієнко Ю.М. Прямі ефекти синергетики девіантної правосвідомості: перша формула української національної ідіоми // Державо і право. Збірник наукових праць. Вип. 25. – Київ: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2004. - С. 14-21
2. Дмитрієнко Ю.М. Прямі ефекти девіантної правосвідомості: перша формула української правової ідіоми // Право і безпека. Науковий журнал. 2004/3'2. - Харків: НУВС, 2004. - С.11-18

3. Дмитрієнко Ю.М. Проблема спадкоємності в національній самосвідомості // Дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філософських наук за спец.09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Харків, 1998. – 225 с.
4. Ключевський В.О. Методологія російської історії //Твори в 9-ті томах. Т.6. Спеціальні курси. – Москва: Мисль, 1989. - С. 10-14
5. Трубников В.М. Новый взгляд на объект преступления // Право и безпека. – Харьков: НУВС, 2002. – N 1. – С. 81-87
6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. У 2-х частинах. Загальна частина / За заг. ред. Потебенька М.О., Гончаренка В.Г. – К.:Форум, 2001. – С.205
7. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року /За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – Київ: Форум, 2001. – С. 101
8. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник /М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін. // За ред професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташіса, В.Я. Тація. – К.-Х.:Юринком Інтер – Право, 2001. – С. 205
9. Тихий В.П. Злочини проти суспільної (загальної) безпеки: конспект лекцій. – Х.: НЮА ім. Я. Мудрого, 1996. – С. 3

О.А. ОСЕТРОВА

П.А. ГОЛЬБАХ: СУИЦИДНАЯ МОТИВАЦИЯ

Данная статья посвящена анализу мотивов самоубийства, выделенных французским философом XVIII ст. Гольбахом и органически связанных с его материалистическим взглядом на природу человека, а также с понятиями человеческой свободы и воли (вскрывается сущность последних, по Гольбаху).

До сих пор в философской и суицидологической литературе остается открытым вопрос о степени участия свободы воли человека в процессе принятия им суицидного решения. И тем более важно в данном контексте исследование точки зрения Гольбаха, отрицающего в человеке самостоятельную волю и свободу выбора, место которых в его концепции заступает необходимость, вызываемая разнообразными природными импульсами.

Более того, учитывая важность роли социальной среды на формирование человека и его поступки, с точки зрения французских материалистов в целом и Гольбаха в частности, необходимо проследить ее значение в процессе принятия решения о самоубийстве, поскольку данная проблема в обозначенном контексте актуальна на сегодняшний день: безразличное отношение к смерти современного технократического общества предопределяет и отношение человека к самоубийству, вызываемому, между прочим, внешним и внутренним вакуумом, одиночеством.

Боль, смерть, страдание, счастье – категории, обозначающие чувства, переживаемые всеми без исключения людьми из поколения в поколение. Анализирует их и Гольбах. А поскольку эти чувства всегда актуальны, то расширение кругозора в постижении их содержательности и силы влияния на человека всегда чрезвычайно важно. Тем более важно исследование влияния на человека боли, страдания, отчаяния, несчастья в контексте суицидологической проблематики, что находится в поле внимания Гольбаха.

Этой проблематике посвящали свои труды философы прежних эпох (Сенека, Монтень, Кьеркегор и др.), актуальна она и сейчас.

Так, В.А.Карпунин отмечает в качестве проявления онтологического импульса стремление всех людей к счастью (в свою очередь, онтологический импульс, по Карпунину, - это „фундаментальный волевой порыв к созиданию и сохранению, действующий в нашем сердце (и в зависящем от него разуме)” [2, с.125] (узкое значение термина).

Психическую (душевную) боль в качестве основного мотива самоубийства выделяет ведущий американский суицидолог Э.Шнейдман. Такую же позицию занимает К.У. Пэрриш, акцентируя на боли психической, эмоциональной и/или физической.